

Жул Дове

Фашизъм и антифашизъм

ФАКБ

ЖИЛ ДОВЕ
ФАШИЗЪМ И АНТИФАШИЗЪМ

ИЗТОЧНИК:

[HTTPS://LIBCOM.ORG/ARTICLE/FASCISMANTIFASCISM-GILLES-DAUVE](https://libcom.org/article/fascismantifascism-gilles-dauve)

ПРЕВОД: ФАКБ 2026
ПОЛЗВАН Е ПРЕВОД С ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ.

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ.
[HTTPS://WWW.ANARCHY.BG/КНИГИ](https://www.anarchy.bg/книги)

I. Тоталитаризъм и фашизъм

Ужасите на фашизма не са били първите от този род, нито ще са последните. И не са най-лошите, независимо какво казват някои.¹ Тези ужаси не са по-лоши от „нормалните“ масови убийства, причинени от войни, глад и т.н. За пролетариата това е по-систематична версия на терора, преживян през 1832, 1848, 1871, 1919... Въпреки това фашизмът заема специално място в спектакъла на ужасите. Този път наистина някои капиталисти и голяма част от политическата класа са били репресирани, заедно с ръководството и редовите членове на официалните организации на работническата класа. За буржоазията и дребната буржоазия фашизмът е аномално явление, деградация на демократичните ценности, обяснима само с психологически причини. Либералният антифашизъм третира фашизма като извращение на западната цивилизация, като по този начин генерира обратен ефект: садо-мазохистично увлечение по фашизма, проявено например в колекционирането на нацистки сувенири. Западният хуманизъм никога не разбра, че свастиките, носени от Hell's Angels, отразяват обърнатото изображение на собствената му визия за фашизма. Логиката на това отношение може да се обобщи така: ако фашизмът се представя като върховното зло, тогава нека да го изберем, нека обърнем всички ценности. Това явление е типично за една дезориентирана епоха.

Обичайният марксистки анализ със сигурност не се задълбочава в психология. Интерпретацията на фашизма като инструмент на едрия бизнес е класическа от времето на Даниел Герин.² Но сериозността на

¹ Общественото мнение не осъжда нацизма толкова заради неговите ужаси, защото оттогава други държави – всъщност капиталистическата организация на световната икономика – са се доказали като също толкова разрушителни за човешкия живот чрез войни и изкуствени гладове, колкото и нацистите. По-скоро нацизмът е осъждан, защото е действал преднамерено, защото е бил съзнателно желан, защото е решил да унищожи евреите. Никой не носи отговорност за гладовете, които покосяват цели народи, но нацистите – те са искали да унищожават. За да се изкорени този абсурден морализъм, човек трябва да има материалистическа концепция за концентрационните лагери. Те не са били продукт на един полудял свят. Напротив, те са се подчинявали на нормалната капиталистическа логика, приложена в специални обстоятелства. Както по своя произход, така и по своето функциониране, лагерите са принадлежали на капиталистическия свят...

² Даниел Герин. „Фашизмът и едрият бизнес“, Ню Йорк (1973).

неговия анализ крие една основна грешка. Повечето „марксистки“ изследвания поддържат идеята, че въпреки всичко фашизмът е можел да бъде избегнат през 1922 или 1933 г. Фашизмът се свежда до оръжие, използвано от капитализма в определен момент. Според тези изследвания капитализмът не би се обърнал към фашизма, ако работническото движение е било упражнило достатъчен натиск, вместо да проявява сектантство. Разбира се, нямало е да има „революция“, но поне Европа щяла да бъде пощадена от нацизма, лагерите и т.н. Въпреки някои много точни наблюдения върху социалните класи, гържавата и връзката между фашизма и едрия бизнес, тази перспектива пропуска факта, че фашизмът е продукт на двоен неуспех: поражението на революционерите, които са били смазани от социалдемократите и техните либерални съюзници, последвано от неуспеха на либералите и социалдемократите да управляват ефективно капитала. Същността на фашизма и неговото идване на власт остават неразбираеми, без да се изучат класовите борби от предходния период и техните ограничения. Едното не може да се разбере без другото. Не е случайно, че Герин се заблуждава не само относно значението на фашизма, но и относно Френския народен фронт, който той разглежда като „пропусната революция“.

Парадоксално същността на антифашистката мистификация е, че демократите скриват колкото се може повече същността на фашизма, докато демонстрират явен радикализъм, като го осъждат тук, там и навсякъде. Това продължава вече петдесет години.

Борис Суварин пише през 1925 г.³: „Фашизъм тук, фашизъм там. *Action Francaise* – това е фашизъм. Националният блок – това е фашизъм... Всеки ден през последните шест месеца вестник *Humanité* ни поднася нова фашистка изненада. Един ден огромно заглавие, заемащо шест колони, възвестява: СЕНАТЪТ Е ФАШИСТКИ ДО КОСТИТЕ. Друг път се осъжда издател, отказал да отпечата комунистически вестник: ФАШИСТКИ УДАР... Днес във Франция не съществува нито большевизъм, нито фашизъм, нито керенскизъм. *Liberté* и *Humanité* раздухват празни приказки: фашизмът, който ни представят, не е жизнеспособен, обективните условия за неговото съществуване все още не са

³ Bulletin communiste, 27 ноември 1925 г. Борис Суварин е роден в Киев през 1895 г., но емигрира във Франция в ранна възраст. Самоук работник, той е един от основателите на Коминтерна и на Френската комунистическа партия (ФКП), но е изключен и от двете организации през 1924 г. заради леви отклонения.

налице... Не може да се остави полето свободно за реакцията. Но не е необходимо да наричаме тази реакция фашизъм, за да я борим.“

В епохата на вербална инфлация „фашизъм“ е просто модна дума, използвана от левите, за да демонстрират своя радикализъм. Но употребата ѝ показва както объркване, така и теоретично отстъпление пред държавата и капитала. Същността на антифашизма се състои в борба срещу фашизма, като се подкрепя демокрацията; с други думи, в борба не за унищожаване на капитализма, а за принуждаване на капитализма да се откаже от тоталитарната си форма. Социализмът се идентифицира с тоталната демокрация, а капитализмът – с разрастването на фашизма и опозицията пролетариат/капитал, комунизъм/наемен труд, пролетариат/държава се отмества в полза на опозицията „демокрация“/„фашизъм“, представяна като най-важното от революционната перспектива. Антифашизмът успява само да смеси две явления: „фашизъм“ в истинския смисъл на думата и еволюцията на капитала и държавата към тоталитаризъм. Като се смесват тези две явления, като се замества частичното с цялото, причината за фашизма и тоталитаризма се мистифицира и в крайна сметка се подпомага това, срещу което се опитваме да се борим.

Не можем да се справим с еволюцията на капитала и неговите тоталитарни форми, като осъждаме „прикрития фашизъм“. Фашизмът е конкретен епизод в еволюцията на капитала към тоталитаризъм – еволюция, в която демокрацията е изгнала и все още играе роля толкова контрареволюционна, колкото и тази на фашизма. Днес е неправилно да се говори за ненасилствен, „приятелски“ фашизъм, който би оставил непокътнати традиционните органи на работническото движение. Фашизмът е движение, ограничено във времето и пространството. Ситуацията в Европа след 1918 г. му е придала оригинални характеристики, които никога няма да се повторят.

В основата си фашизмът се свързва с икономическото и политическото обединение на капитала – тенденция, която се превръща във всеобща след 1914 г. Фашизмът представлява специфичен начин за постигане на тази цел в определени държави – Италия и Германия, където държавата се оказва неспособна да възстанови реда (в разбирането на буржоазията), въпреки че революцията бива потушена. Фашизмът

притежава следните характеристики: 1) заражда се на улицата; 2) предизвиква безредици, докато проповядва ред; 3) движение е на изчезващите средни класи, което завършва с тяхното повече или по-малко насилствено унищожение; и 4) възстановява отвън традиционната държава, която е неспособна да разреши капиталистическата криза.

Фашизмът е решение на кризата на държавата по времето на прехода към пълно господство на капитала над обществото. Работнически организации от определен тип са били необходими, за да се потуши революцията; след това фашизмът е бил необходим, за да се сложи край на последвалия хаос. Кризата никога не е била наистина преодоляна от фашизма: фашистката държава е била ефективна само повърхностно, защото се е основавала на систематичното изключване на работническата класа от обществения живот. Тази криза е преодоляна по-успешно от държавата в наше време. Демократичната държава използва всички инструменти на фашизма – всъщност дори повече, защото интегрира работническите организации, без да ги унищожава. Социалното обединение надхвърля това, постигнато от фашизма, но фашизмът като конкретно движение е изчезнал. Той съответства на наложената дисциплина на буржоазията под натиска на държавата в една наистина уникална ситуация.

Всъщност буржоазията заимства наименованието „фашизъм“ от работническите организации в Италия, които често са се наричали „фасции“. Показателно е, че фашизмът се е определял преди всичко като форма на организация, а не като програма. Единствената му програма е била да обедини всички в фасции, да събере на едно място всички елементи, съставляващи обществото:

„Фашизмът отне от пролетариата неговата тайна: организацията... Либерализмът е само идеология без организация; фашизмът е само организация без идеология.“ (Бордига)

Диктатурата не е оръжие на капитала, а по-скоро негова тенденция, която се материализира, когато е необходимо. Завръщането към парламентарната демокрация след период на диктатура, както в Германия след 1945 г., означава само, че диктатурата е безполезна (до следващия път) за интегрирането на масите в държавата. Ние не отричаме, че демокрацията осигурява по-мека експлоатация от

диктатурата: всеки би предпочел да бъде експлоатиран като швед, отколкото като бразилец. Но имаме ли ИЗБОР? Демокрацията ще се превърне в диктатура, веднага щом това стане необходимо. Държавата може да има само една функция, която може да изпълнява или демократично, или диктаторски. Човек може да предпочете първия начин пред втория, но не може да принуди държавата да остане демократична. Политическите форми, които капиталът си придава, не зависят от действията на работническата класа повече, отколкото зависят от намеренията на буржоазията. Ваймарската република капитулира пред Хитлер и всъщност го посреща с отворени обятия. А Народният фронт във Франция не „предотвратява фашизма“, защото Франция през 1936 г. няма нужда да обедини своя капитал или да намали средните си класи. Такива трансформации не изискват никакъв политически избор от страна на пролетариата.

Хитлер е критикуван за това, че от виенската социалдемократия от младостта си е запазил само пропагандните ѝ методи. И какво от това? „Същността“ на социализма се е съдържала повече в тези методи, отколкото в изтъкнатите трудове на австромарксизма. Общият проблем на социалдемократията и нацизма е бил как да се организират масите и, ако се наложи, как да се потискат. Социалистите, а не нацистите, са тези, които са смазали пролетарските въстания. (Това не пречи на сегашната ГСДП (Германска социалдемократическа партия), която отново е на власт както през 1919 г., да издаде пощенска марка в чест на Роза Люксембург, която тя самата убива през 1919 г.) Диктатурата винаги идва след като пролетариите са били победени от демокрацията с помощта на профсъюзите и левите партии. От друга страна, както социализмът, така и нацизмът са допринесли за (временното) подобряване на жизнения стандарт. Подобно на ГСДП, Хитлер се превръща в инструмент на социално движение, чието съдържание му убягва. Подобно на ГСДП, той се бори за власт, за правото да посредничи между работниците и капитала. И както Хитлер, така и ГСДП се превръщат в инструменти на капитала и са захвърлени, след като съответните им задачи биват изпълнени.

II. Антифашизмът – най-лошият плод на фашизма

Още от времето на фашизма в междувоенния период терминът „фашизъм“ не излиза от мода. Коя политическа група не е обвинявала своите противници, че използват „фашистки методи“? Левицата не спира да осъжда възродения фашизъм, а десницата не се въздържа да нарича ФКП (Френската комунистическа партия) „фашистка партия“. Означавайки всичко и нищо, думата е загубила смисъла си, тъй като международното либерално мнение описва всяка силна държава като „фашистка“. Така илюзиите на фашистите от 30-те години биват възкресявани и представяни като съвременна реалност. Франко твърди, че е фашист като своите ментори, Хитлер и Мусолини, но никога не е съществувал фашистки интернационал.

Ако днес гръцките полковници и чилийските генерали биват наричани фашисти от господстващата идеология, те все пак представляват варианти на капиталистическата държава. Прилагането на етикета „фашистки“ към държавата е равносилно на осъждане на партиите, стоящи начело на тази държава. По този начин се избягва критиката на държавата, като се осъждат онези, които я ръководят. Левите се опитват да легитимират своя екстремизъм с вярвата, която вдигат около фашизма, като същевременно пренебрегват критиката на държавата. На практика те предлагат друга форма на държавата (демократична или народна) на мястото на съществуващата.

Терминът „фашизъм“ е още по-неуместен в развитите капиталистически страни, където комунистическите и социалистическите партии ще играят централна роля във всяка бъдеща „фашистка“ държава, издигната срещу революционно движение. В този случай е много по-точно да се говори просто за държавата и да се изключи фашизмът от уравнението. Фашизмът триумфира, защото неговите принципи биват генерализирани: обединението на капитала и ефективната държава. Но в наше време фашизмът е изчезнал като такъв – както като политическо движение, така и като форма на държавата. Въпреки някои прилики, партиите, считани за фашистки от 1945 г. насам

(във Франция например RPF [Rassemblement du Peuple Français], пужадизмът, до известна степен днес RPR [Rassemblement pour la République]), не са имали за цел да завладеят отвън една безсилна държава.⁴

Да се набляга на постоянната заплаха от фашизма означава да се пренебрегне фактът, че истинският фашизъм се оказва неподходящ за задачата, с която се заема, и претърпява провал: вместо да укрепи германския национален капитал, нацизмът в крайна сметка го разделя на две. Днес са се появили други форми на държавата, далеч както от фашизма, така и от онази демокрация, за която постоянно чуваме възхвали.

С Втората световна война митологията на фашизма се обогатява с нов елемент. Този конфликт е необходимото решение на проблеми както от икономически характер (кризата от 1929 г.), така и от социален (непокорната работническа класа, която, макар и да не е била революционна, е трябвало да бъде дисциплинирана). Втората световна война е представяна като война срещу тоталитаризма под формата на фашизма. Тази интерпретация се е запазила и постоянното припомняне от страна на победителите от 1945 г. на нацистките зверства служи за оправдание на войната, като ѝ придава характер на хуманитарен кръстоносен поход. Всичко, дори атомната бомба, може да бъде оправдано срещу такъв варварски враг. Това оправдание обаче не е по-достоверно от демагогията на нацистите, които твърдят, че се борят срещу капитализма и западната плутокрация. „Демократичните“ сили включват в редиците си държава, толкова тоталитарна и кървава, колкото и Хитлерова Германия: Сталиновия Съветски съюз, чийто наказателен кодекс предвижда смъртно наказание от 12-годишна възраст. Всеки знае също, че съюзниците прибегват до подобни методи на терор и изтребление, когато сметнат за необходимо (стратегически бомбардировки и т.н.). Западът изчаква до Студената война, за да осъди съветските лагери. Но всяка капиталистическа страна е трябвало да се справя със свои специфични проблеми – Великобритания няма Алжирска война, в която да се бори, но разделянето на Индия отнема живота на милиони жертви. На САЩ никога не им се налага да организират

⁴ Обединение на френския народ (RPF) – голистка партия (1947–1952). Пужадизъм – дребнобуржоазно дясно движение от времето на Четвъртата република. Обединение за републиката (RPR) – съвременна голистка партия.

концентрационни лагери⁵, за да заглушат работниците си и да се отърват от излишните гребни буржоа, но откриват своя колониална война във Виетнам. Що се отнася до Съветския съюз с неговия ГУЛАГ, който днес се осъжда по целия свят – той се задоволява с това да концентрира в рамките на няколко десетилетия ужасите, разпростирани в продължение на няколко века в по-старите капиталистически страни, което също води до милиони жертви само при отношението към чернокожите. Развитието на капитала носи със себе си определени последствия, от които основните са: 1) господство над работническата класа, свързано с унищожаването – мирно или по друг начин – на революционното движение; 2) конкуренция с други национални капитали, водеща до война.

Когато властта е в ръцете на „работническите“ партии, се променя само едно: работническата демагогия ще стане по-осезаема, но работниците няма да бъдат поцадени от най-суровите репресии, когато това се наложи. Триумфът на капитала никога не е толкова пълен, колкото когато работниците се мобилизират в негова полза в търсене на „по-добър живот“.

За да ни предпази от посегателствата на капитала, антифашизмът по същество призовава за намеса на държавата. Парадоксално антифашизмът се превръща в защитник на силната държава. Например ФКП ни пита: *„Какъв вид държава е необходима във Франция днес?... Стабилна и силна ли е нашата държава, както твърди президентът на републиката? Не, тя е слаба, тя е неспособна да измъкне страната от социалната и политическата криза, в която е затънала. Всъщност тя насърчава безредието.“*⁶

И диктатурата, и демократията предлагат да укрепят държавата – първата по принцип, а втората с цел да ни защити – като в крайна сметка водят до един и същ резултат. И двете работят за постигането на една и съща цел – тоталитаризъм. И в двата случая става въпрос за това всеки да участва в обществото: „отгоре надолу“ при диктаторите, „отдолу нагоре“ при демократите.

⁵ 100 000 японци са били интернирани в лагери в САЩ по време на Втората световна война, но не е имало нужда да бъдат ликвидирани.

⁶ Humanité, 6 март 1972 г.

Що се отнася до диктатурата и демокрацията, можем ли да говорим за борба между две социологически разграничени фракции на капитала? По-скоро става дума за два различни метода за дисциплиниране на пролетариата – чрез насилствено интегриране или чрез обединяването му посредством „собствените“ му организации. Капиталът избира едното или другото решение според моментните нужди. В Германия след 1918 г. социалдемокрацията и профсъюзите са незаменими за контролирането на работниците и изолирането на революционерите. От друга страна, след 1929 г. Германия трябва да концентрира своята промишленост, да елиминира част от средната класа и да дисциплинира буржоазията. Същото онова традиционно работническо движение, защитаващо политическия плурализъм и непосредствените интереси на работниците, се превръща в пречка за по-нататъшното развитие. „Работническите организации“ подкрепят капитализма вярно, но са запазили своята автономия; като организации те се стремят преди всичко да се самосъхранят. Това ги кара да играят ефективна контрареволюционна роля през 1918–1921 г., както показва провалът на германската революция. През 1920 г. социалдемократическите организации дават първия пример за антиреволюционен антифашизъм (преди фашизмът да съществува като термин).⁷ Впоследствие тежестта, придобита от тези организации както в обществото, така и в самата държава, ги кара да играят ролята на социален консерватизъм, на икономическо малтузианство. Те е трябвало да бъдат елиминирани. Те изпълняват антикомунистическа функция през 1918–1921 г., защото са били израз на защитата на наемния труд като такъв; но същата тази логика изисква от тях да продължат да представляват непосредствените интереси на наемните работници в ущърб на реорганизацията на капитала като цяло.

Става ясно защо нацизмът си поставя за цел насилственото унищожаване на работническото движение, за разлика от така наречените фашистки партии днес. Това е основната разлика. Социалдемокрацията е била свършила своята работа по „опитомяването“ на работниците добре – твърде добре. Социалдемокрацията е била зела

⁷ Пучът на Кап от 1920 г. е победен чрез обща стачка, но въстанието в Рур, което избухва непосредствено след това и което се стреми да надхвърли защитата на демокрацията, е репресирано от името на държавата... от армията, която току-що е подкрепила пуча.

важна позиция в гържавата, но е била неспособна да обедини цяла Германия зад себе си. Това е била задачата на нацизма, който е знаел как да привлече всички класи – от безработните до монополните капиталисти.

По същия начин „Унидад Популар“ в Чили успява да установи контрол над работниците, но без да обедини цялата нация около себе си. Поради това се налага тя да бъде свалена със сила. Обратно, в Португалия (все още?) не е имало масова репресия от ноември 1975 г. насам и ако настоящият режим твърди, че продължава „революцията на офицерите“, това не е защото силата на работническата класа и демократичните организации предотвратява гържавен преврат отгясно. Лявоориентираните партии и профсъюзи никога не са предотвратявали подобно нещо, освен когато превратът е бил преждевременен – например пучът на Кап през 1920 г. В Португалия няма „бял терор“, защото той е ненужен – досега Социалистическата партия е обединявала цялото общество зад себе си.

Независимо дали го признава или не, антифашизмът се е превърнал в необходимата форма както на работническия, така и на капиталистическия реформизъм. Антифашизмът обединява двете, като претендира, че представлява истинския идеал на буржоазната революция, прегаден от капитала. Демокрацията се възприема като елемент на социализма, елемент, който вече присъства в нашето общество. Социализмът се представя като пълна демокрация. Борбата за социализъм уж се състояла в спечелването на все повече и повече демократични права в рамките на капитализма. С помощта на фашизма като изкупителна жертва, демократичният градуализъм бива съживен. Фашизмът и антифашизмът имат един и същ произход и една и съща програма, но първият твърди, че надхвърля капитала и класите, докато вторият се опитва да постигне „истинската“ буржоазна демокрация, която е безкрайно усъвършенстваема чрез добавянето на все по-силни дози демокрация. В действителност буржоазната демокрация е етап от завземането на властта от капитала и нейното разширяване през 20-ти век води до нарастващата изолация на индивидите. Родена като илюзорно решение на проблема с отделянето на човешката дейност от обществото, демокрацията никога няма да може да реши проблема на най-отчужденото общество в цялата история. Антифашизмът винаги ще

завършва с нарастващ тоталитаризъм. Неговата борба за „демократична“ държава ще завършва с укрепване на държавата.

По различни причини революционните анализи на фашизма и антифашизма – и по-специално анализът на Испанската гражданска война, която представлява по-сложен пример – биват пренебрегвани, неразбрани или редовно изопачавани. В най-добрия случай те се разглеждат като идеалистична перспектива; в най-лошия – като косвена подкрепа на фашизма. Забележете – казват те – как ИКП (Италианската комунистическа партия) помага на Мусолини, като отказва да вземе фашизма на сериозно, и особено като не се съюзява с демократичните сили; или как ГКП (Германската комунистическа партия) позволява на Хитлер да дойде на власт, докато третира ГСП (Германската социалдемократическа партия) като основен враг. В Испания, напротив, имаме пример за решителна антифашистка борба, която би могла да успее, ако не са били недостатъците на сталинистите/социалистите/анархистите (зачеркнете ненужното). Тези твърдения се основават на изопачаване на фактите.

III. Италия и Германия

На преден план сред контраистините се намира изкривеното представяне на един случай, в който поне значителна част от пролетариата се бори срещу фашизма със свои собствени методи и цели: Италия през 1918–1922 г. Тази борба не е конкретно антифашистка: да се бориш срещу капитала означава да се бориш срещу фашизма, както и срещу парламентарната демокрация. Този епизод е значим, защото въпросното движение е водено от комунисти, а не от реформистки социалисти, които са се присъединили към Коминтерна, например ФКП, или от сталинисти, съперничаещи си в националистическа демагогия с нацистите (като ГКП с приказките си за „национална революция“ през ранните трийсетте години). По ирония на съдбата пролетарският характер на борбата позволява на антифашистите да отхвърлят всичко революционно в италианския опит: ИКП, водена по това време от Бордига и левите комунисти, е обвинена, че е подпомогнала идването на власт на Мусолини. Без да романтизираме този епизод, той заслужава да бъде изучен, защото показва без никакво съмнение, че последвалото поражение на революционерите по отношение на войната на „демокрацията“ срещу „фашизма“ (Испанската гражданска война или Втората световна война) не е нагласа на пуристи, настояващи само за „революцията“ и отказващи да мръднат до великия ден. Това поражение се основава съвсем просто на изчезването – през 20-те и 30-те години – на пролетариата като историческа сила след поражението му, след като той частично се е бил конституиран в края на Първата световна война.

Фашистката репресия настъпва едва след поражението на пролетариата. Тя не унищожава революционните сили, които само традиционното работническо движение е било в състояние да овладее чрез преки и непреки методи. Революционерите биват победени от демокрацията, която не се поколебава да прибегне до всички налични средства, включително военни действия. Фашизмът унищожава само по-малките противници, включително реформисткото работническо движение, което се е било превърнало в пречка за по-нататъшното развитие. Лъжа е да се представя идването на власт на фашизма като резултат от улични сблъсъци, в които фашистите са победили работниците.

В Италия, както и в много други страни, 1919 г. е решаващата година, когато пролетарската борба бива победена както чрез прякото действие на държавата, така и чрез изборната политика. До 1922 г. държавата предоставя най-голяма свобода на действие на фашистите: снизходителност в съдебните производства, едностранно разоръжаване на работниците, спорадична въоръжена подкрепа, да не говорим за меморандума на Бономи от октомври 1921 г., който изпраща 60 000 офицери в фашистките ударни групи, за да действат като лидери. Преди въоръжената фашистка офанзива държавата призовава към избирателната урна. По време на окупациите на работилниците през 1920 г. държавата се въздържа от нападение срещу пролетариите, позволявайки борбата им да се изчерпи с помощта на CGL (Confederazione Generale del Lavoro – Генерална конфедерация на труда), която разбива стачките. Що се отнася до „демократите“, те не се поколебават да сформират „национален блок“ (либерали и десни), включващ фашисти, за изборите през май 1921 г. През юни-юли 1921 г. ИСП (Италианската социалистическа партия) сключва безполезен и фалшив „мирен пакт“ с фашистите.

Едва ли може да се говори за държавен преврат през 1922 г.: това е прехвърляне на властта. „Походът към Рим“ на Мусолини (който предпочита да вземе властта) не е средство за оказване на натиск върху законното правителство, а по-скоро рекламен трик. Ултимадумът, който той отправя към правителството на 24 октомври, не заплашва с гражданска война: това е предупреждение към капиталистическата държава (и е разбран като такова от нея), че оттук нататък НФП е силата, която е най-способна да осигури единството на държавата. Държавата отстъпва много бързо. Военното положение, обявено след провала на опита за компромис, е отменено от краля, който след това кани Мусолини да сформира новото правителство (включващо либерали). Всяка партия с изключение на ИКП и ИСП се споразумява с НФП (Националната фашистка партия) и гласува за Мусолини в парламента. Властта на диктатора е ратифицирана от демокрацията. Същият сценарий се възпроизвежда и в Германия. Хитлер е назначен за канцлер от президента Хинденбург (избран през 1932 г. с подкрепата на социалистите, които виждат в него... бариера срещу Хитлер), а нацистите са малцинствена група в първия кабинет на Хитлер. След известно колебание

капиталът подкрепя Хитлер, тъй като вижда в него политическата сила, необходима за обединяване на държавата, а оттам и на обществото. (Това, че капиталът не е предвидил някои последващи форми на нацистката държава, е второстепенен въпрос.)

И в двете страни „работническото движение“ далеч не е победено от фашизма. Неговите организации, напълно независими от пролетарското социално движение, функционират единствено с цел да запазят институционалното си съществуване и са готови да приемат какъвто и да е политически режим – десен или ляв – който би ги толерирал. Испанската ИСРП (Испанска социалистическа работническа партия) и нейната федерация на труда (UGT – Unión General de Trabajadores, Генерален съюз на трудещите се) сътрудничат между 1923 и 1930 г. на диктатурата на Primo de Rivera. През 1932 г. германските социалистически профсъюзи – чрез устата на своите лидери – се обявяват за независими от всякаква политическа партия и безразлични към формата на държавата, и се опитват да постигнат споразумение с Шлайхер (нещастния предшественик на Хитлер), а след това и с Хитлер, който ги убеждава, че националсоциализмът ще позволи продължаването на тяхното съществуване. След това германските синдикалисти изчезват зад свастиките, докато 1 май 1933 г. се превръща в „Празник на германския труд“. Нацистите пристъпват към изпращането на синдикалните лидери в затвори и лагери, което има за резултат да придат на оцелелите репутацията на решителни „антифашисти“ от самото начало.

В Италия профсъюзните лидери искат да постигнат споразумение за взаимна толерантност с фашистите. Те се свързват с Националната фашистка партия (НФП) в края на 1922 г. и през 1923 г. Малко преди Мусолини да дойде на власт, те заявяват:

„В този момент, когато политическите страсти са разпалени и две сили, чужди на профсъюзното движение (Италианската комунистическа партия и Националната фашистка партия), водят ожесточена борба за властта, CGL счита за свой дълг да предупреди работниците за намесите на партии или политически групировки, които целят да въвлекат пролетариата в борба, от която той трябва да се държи напълно настрана, ако не иска да застраши своята независимост.“

От друга страна, през февруари 1934 г. в Австрия лявото крило на Социалдемократическата партия оказва въоръжена съпротива срещу силите на държавата, която се проявява все по-диктаторски и примирително спрямо фашистите. Тази борба не е революционна по характер, а произтича от факта, че след 1918 г. в Австрия практически не е имало улични сражения. Най-войнствените пролетарии (макар и не комунисти) не са били победени и са останали в редиците на социалдемократията, която по този начин запазва някои революционни тенденции. Разбира се, тази съпротива избухва спонтанно и не успява да се координира.

Революционната критика на тези събития не стига до заключението „всичко или нищо“, сякаш човек трябва да се бори единствено за „революцията“ и единствено на страната на най-чистите и най-твърдите комунисти. Казват ни, че трябва да се борим за реформи, когато не е възможно да се направи революция; добре ръководената борба за реформи подготвяла пътя за революцията: който можел да направи повече, можел да направи и по-малко; но който не можел да направи по-малко, не можел да направи и повече; който не знаел как да се защити, нямало да знае как да атакува и т.н. Всички тези общи положения пропускат същността на въпроса. Полемиката сред марксистите – от времето на Втория интернационал насам – не се отнася до необходимостта или безполезнаостта на комунистическото участие в реформистките борби, които във всеки случай са реалност. Става въпрос да се знае дали дадена борба поставя работниците под контрола (пряк или непряк) на капитала и по-специално на неговата държава, и каква позиция трябва да заемат революционерите в този случай. За един революционер „борбата“ (дума, която левите обичат) няма стойност сама по себе си; най-насилствените действия често са завършвали с образуването на партии и профсъюзи, които впоследствие са се оказвали врагове на комунизма. Всяка борба, без значение колко спонтанна е по произход или колко енергична, която поставя работниците в зависимост от капиталистическата държава, може да има само контрареволюционна функция. Антифашистката борба, която претендира, че търси по-малкото зло (по-добре капиталистическа демокрация, отколкото капиталистически фашизъм), е като да избягаш от тигана и да скочиш в огъня. Освен това, поставяйки се под ръководството на държавата, човек

трябва да приеме всички последствия, включително репресиите, които тя ще упражни, ако се наложи, срещу работниците и революционерите, които искат да отидат отвъд антифашизма.

Вместо да се обвиняват Бордига и ИКП от 1921–1922 г. за триумфа на Мусолини, по-разумно би било да се постави под въпрос вечната слабост на антифашизма, чийто баланс е преобладаващо отрицателен: кога антифашизмът някога е предотвратил или дори забавил тоталитаризма? Втората световна война е трябвало да гарантира съществуването на демократичните държави, но днес парламентарните демокрации са изключени. В така наречените социалистически страни изчезването на традиционната буржоазия и изискванията на държавния капитализъм са довели до диктатури, които по никакъв начин не са по-добри от тези в бившите страни от Оста. Има хора, които таят илюзии за Китай, но малко по малко наличната информация потвърждава вече публикуваните марксистки анализи⁸ и разкрива съществуването на лагери, чиято реалност все още се отрича от маоистите... точно както сталинистите отричат съществуването на съветските лагери през последните 30 години. Африка, Азия и Латинска Америка живеят под еднопартийни системи или военни диктатури. Човек е ужасен от бразилските изтезания, но мексиканската демокрация не се поколебава да стреля по демонстранти през 1968 г., убивайки 300 души. Поне поражението на силите на Оста донесе мир... но само за европейците, не и за милионите, които оттогава са загинали в непрестанни войни и хронични глагове. Накратко, войната, която е трябвало да сложи край на всички войни и на тоталитаризма, е провал.

Отговорът на антифашистите е автоматичен: виновни са американският или съветският империализъм, или и двата; във всеки случай, казват най-радикалните, причината е в оцеляването на капитализма и свързаните с него злодеяния. Съгласен съм. Но проблемът остава. Как една война, създадена от капиталистически държави, би могла да има друг ефект, освен укрепването на капитала?

Антифашистите (особено „революционерите“) стигат до точно обратното заключение, като призовават за нов подем на антифашизма,

⁸ Симон Лейс. „Новите грехи на председателя: Мао и Културната революция“, Лондон (1977).

който трябвало непрекъснато да се радикализира, за да напредне колкото се може по-далеч. Те никога не престават да осъждат фашистките „възражания“ или „методи“, но от това никога не извеждат необходимостта да се унищожи коренът на злото – капиталът. Напротив, те стигат до обратното заключение, че е необходимо да се върнем към „истинския“ антифашизъм, да го пролетаризираме, да започнем отново работата на Сизиф, състояща се в демократизиране на капитализма. Човек може да мрази фашизма и да обича хуманитаризма, но нищо няма да промени ключовия момент: 1) капиталистическата държава (а това означава всяка държава) е все по-принудена да се проявява като репресивна и тоталитарна; 2) всички опити да се окаже натиск върху нея, за да бъде насочена в посока, по-благоприятна за работниците или за „свободите“, в най-добрия случай ще завършат с нищо, а в най-лошия (което обикновено е така) – с укрепване на широко разпространената илюзия, че държавата е арбитър над обществото, повече или по-малко неутрална сила, която стои над класите.

Левите са напълно способни безкрайно да повтарят класическия марксистки анализ на държавата като инструмент за класово господство и в същото време да предлагат да „използват“ същата тази държава. По същия начин левите ще изучават писанията на Маркс за премахването на наемния труд и обмена, а след това ще обърнат нещата наопаки и ще представят революцията като крайна демократизация на наемния труд.

Има и такива, които отиват още по-далеч. Те възприемат част от революционната теза, като обявяват, че тъй като капиталът е синоним на „фашизъм“, борбата за демокрация срещу фашизма предполага борба срещу самия капитал. Но на каква територия се борят? Да се бориш под ръководството на една или повече капиталистически държави – защото те имат и запазват контрол над борбата – означава да си гарантираш поражение в борбата срещу капитала. Борбата за демокрация не е пряк път, позволяващ на работниците да направят революцията, без да го осъзнават. Пролетариатът ще унищожи тоталитаризма само като унищожи едновременно демокрацията и всички политически форми. Дотогава ще има поредица от „фашистки“ и „демократични“ системи във времето и пространството; диктаторски режими, които волно или неволно се превръщат в демократични режими и обратно; диктатури,

съжителстващи с демокрациите, като единият тип служи като контраст и самооправдание за другия тип.

Поради това е абсурдно да се твърди, че демокрацията осигурява по-благоприятна за революционната дейност социална система в сравнение с диктатурата, тъй като първата незабавно прибегва до диктаторски средства, когато е заплашена от революция; още повече, когато „работническите партии“ са на власт. Ако човек иска да доведе антифашизма до логичния му край, би трябвало да подражава на някои леви либерали, които ни казват: тъй като революционното движение тласка капитала към диктатура, нека се откажем от всякаква революция и се задоволим да вървим колкото се може по-далеч по пътя на реформите, стига да не плашим капитала. Но тази предпазливост сама по себе си е утопична, защото „фашизацията“, която се опитва да избегне, е продукт не само на революционното действие, но и на концентрацията на капитала. Можем да спорим за навременността и практическите резултати от участието на революционерите в демократичните движения до началото на 20-ти век, но този вариант е изключен, след като капиталът постигне пълно господство над обществото, защото тогава е възможен само един вид политика: демокрацията се превръща в мистификация и капан за непредпазливите. Всеки път, когато пролетариите разчитат на демокрацията като оръжие срещу капитала, тя избягва от контрола им или се превръща в своята противоположност... Революционерите отхвърлят антифашизма, защото не може да се води борба изключително срещу ЕДНА политическа форма, без да се подкрепят останалите, което, строго погледнато, е същността на антифашизма. Грешката на антифашизма не е в борбата срещу фашизма, а в това, че дава предимство на тази борба, което я прави неефективна. Революционерите не осъждат антифашизма, защото „не прави революция“, а защото е безсилен да спре тоталитаризма и защото укрепва доброволно или не капитала и държавата.

Демокрацията не само винаги се предава на фашизма практически без бой, но фашизмът също така възстановява демокрацията от себе си – според изискванията на състоянието на социално-политическите сили. Например през 1943 г. Италия е принудена да се присъедини към лагера на победителите и по този начин нейният лидер, „диктаторът“ Мусолини, се оказва малцинство във Фашисткия велик съвет и се подчинява на

демократичния вот на този орган. Един от най-висшите фашистки функционери, маршал Бадольо, свиква демократичната опозиция и сформира коалиционно правителство. Мусолини бива арестуван. Това е известно в Италия като „революцията от 25 август 1943 г.“. Демократите се колебаят, но натискът от страна на руснаците и ИКП ги принуждава да приемат правителство на националното единство през април 1944 г., ръководено от Бадольо, към което принадлежат Толиати и Бенедето Кроче. През юни 1944 г. социалистът Бономи сформира министерство, което изключва фашистите. Това установява тристранната формула (ИКП – ИСП – Християндемократи), която доминира през първите години на следвоенния период. Така виждаме преход, желан и отчасти организиран от фашистите. По същия начин, по който демокрацията през 1922 г. разбира, че най-добрият начин да се запази държавата е да се повери на диктатурата на фашистката партия, така и фашизмът през 1943 г. разбира, че единственият начин да се защити целостта на нацията и устойчивостта на държавата е да се върне последната под контрола на демократичните партии. Демокрацията се превръща във фашизъм и обратно според обстоятелствата: става дума за последователност или комбинация от политически форми, осигуряващи запазването на държавата като гарант на капитализма. Нека отбележим, че „връщането“ към демокрацията галеч не води само по себе си до подновяване на класовата борба. Всъщност работническите партии, идващи на власт, са първите, които се борят в името на националния капитал. Така материалните жертви и отказът от класова борба, оправдани с необходимостта „първо да се победи фашизмът“, са наложени след поражението на Оста, винаги в името на идеала на Съпротивата. Фашистката и антифашистката идеология са приспособими към моментните и фундаментални интереси на капитала според обстоятелствата.

От самото начало, когато се издига викът „фашизмът няма да мине“ – не само че той винаги минава, но и по толкова нелеп начин, че границата между фашизма и нефашизма се променя непрекъснато. Например френската левица осъжда „фашистката“ опасност след 13 май 1958 г., но генералният секретар на SFIO (Section Française de l'Internationale Ouvrière – Френска секция на Работническия интернационал) сътрудничи при изготвянето на конституцията на Петата република.

Португалия и Гърция са нови примери за самопревръщането на диктатурите в демокрации. Под въздействието на външни обстоятелства (колониалният въпрос за Португалия, конфликтът в Кипър за Гърция) част от военните предпочитат да се отърват от режима, за да спасят държавата; демократите разсъждават и действат по същия начин, когато „фашистите“ се борят за властта. Настоящата Испанска комунистическа партия изразява точно това виждане (остава да се види дали испанският капитал иска и се нуждае от нея):

„Испанското общество желае всичко да се промени по такъв начин, че да бъде гарантирано нормалното функциониране на държавата, без сътресения или социални вълнения. Приемствеността на държавата изисква прекъсването на режима.“

Налице е преход от една форма към друга, преход, от който пролетариатът е изключен и върху който той не упражнява никакъв контрол. Ако пролетариатът се опита да се намеси, той в крайна сметка бива интегриран в държавата и последващите му борби стават още по-трудни, както ясно показва случаят с Португалия.

IV. Чили

Вероятно именно примерът с Чили е допринесъл най-много за възраждането на фалшивото противопоставяне „демокрация/фашизъм“. Този случай илюстрира твърде добре механизма на триумфа на диктатурата, който в този случай включва тройното поражение на пролетариата.

Успоредно със събитията в Европа чилийският Народен фронт от 30-те години вече е бил определил своя враг като „олигархията“. Борбата срещу олигархичния контрол над законодателната власт, представяна като потискане на най-консервативните сили, улеснява прехода към по-централизирана, президентска система с укрепена държавна власт, способна да прокара реформи, т.е. индустриално развитие. Този Народен фронт (който съществува основно от 1936 до 1940 г.) съответства на конюнктурата на възхода на градските средни класи (буржоазия и интелектуална прослойка) и борбите на работническата класа. Работническата класа бива организирана от социалистическата федерация на труда (обезкървена чрез репресии), от анархосиндикалистката CGT (Confederación General de Trabajadores – Генерална конфедерация на трудещите се), повлияна от IWW (Industrial Workers of the World – Индустриални работници на света) и доста слаба (20–30 хиляди членове от общо 200 000 синдикализирани), и особено от федерацията под влиянието на Комунистическата партия. Профсъюзите на интелектуалците провеждат през 20-те години стачки толкова ожесточени, колкото и тези на индустриалните работници, с изключение на онези две крепости на работническата борба: индустрията за производство на нитрати (по-късно мед) и възгледобивната промишленост. Въпреки че настоява за аграрна реформа, коалицията от социалисти, сталинисти и радикали не успява да я наложи над олигархията. Коалицията не прави много, за да възстанови богатството, загубено в резултат на чуждестранната експлоатация на природните ресурси (предимно нитрати), но предизвиква скок в промишленото производство, както Чили никога не е познавало преди или след това. Чрез институции, подобни на тези от „Новия курс“, държавата си осигурява по-голямата част от инвестициите и въвежда държавнокапиталистическа структура, концентрирана върху тежката промишленост и

енергетиката. Промисленото производство нараства през този период с 10% годишно; от този период до 1960 г. – с 4% годишно; а през 60-те години – с 1 до 2% годишно. В края на 1936 г. се състои обединение на социалистическите и сталинистките профсъюзи, което отслабва още повече CGT; Народният фронт ликвидира всичко, което е било наистина подривно. Като коалиция този режим просъществува до 1940 г., когато Социалистическата партия се оттегля. Но режимът успява да продължи до 1947 г., подкрепен от радикалите и Комунистическата партия, както и от периодичната подкрепа на фашистката „Фаланга“ (гесният предшественик на чилийската Християнска демокрация и партията, от която произхожда лидерът на Християндемократите Едуардо Фрей⁹). Комунистическата партия подкрепя режима до 1947 г., когато е обявена за незаконна от радикалите.

Както левите винаги ни повтарят, Народните фронтове също са плод на борбата на работническата класа, но на борба, която остава в рамките на капитализма и принуждава капитала да се модернизира. След 1970 г. „Унидаг Популар“ си поставя за цел да съживи чилийския национален капитал (който PDC [Partido Demócrata Cristiano – Християндемократическата партия на Чили] не успява да защити през 60-те години), като същевременно интегрира работниците. В крайна сметка чилийският пролетариат претърпява тройно поражение. Първо, като се отказва от икономическите си борби, за да се обедини под знамето на левите сили, и като приема новата гържава, защото тя е подкрепена от „работническите“ организации. Аленде отговаря на този въпрос през 1971 г.:

„Смятате ли, че е възможно да се избегне диктатурата на пролетариата?“

„Мисля, че да: именно за това работим.“¹⁰

⁹ Тази подкрепа, простираща се от крайната десница до левицата, не бива да учудва. Достатъчно обичайно е за латиноамериканските комунистически партии да подкрепят военни или диктаторски режими на основание, че те са „прогресивни“ в смисъл, че подкрепят Съюзниците по време на Втората световна война, развиват национален капитализъм или правят отстъпки на работниците. Вж. Виктор Алба, „Политика и работническо движение в Латинска Америка“, Станфорд (1968). Маоистите и троцкистите често се гържат по същия начин, напр. в Боливия.

¹⁰ Le Monde, 7–8 февруари 1971 г.

На второ място, като стават жертва на репресии от страна на военните след гържавния преврат – в противоречие с твърденията на лявата преса за „взоръжена съпротива“. Пролетариите са били „разоръжени“ както материално, така и идеологически от правителството на Алиенде. Последното многократно е принуждавало работниците да предадат оръжията си. То само е поставило началото на прехода към военно правителство, назначавайки генерал за министър на вътрешните работи. Поставяйки се под защитата на демократичната гържава, която е вродено неспособна да избегне тоталитаризма (защото гържавата е преди всичко за гържавата – демократична или диктаторска – преди да е за демокрацията или диктатурата), пролетариите се обричат предварително на парализа пред лицето на преврат отгясно. Важно споразумение между Обединената платформа (UP) и Демократичната партия на Чили (PDC) потвърждава:

„Искаме полицията и взоръжените сили да продължат да гарантират нашия демократичен ред, което предполага зачитане на организираната и йерархична структура на армията и полицията.“

Но най-позорното поражение от всички е третото. Тук трябва да се присъди на международната крайна левица медалът, който тя заслужава. След като подкрепя капиталистическата гържава, за да я тласне напред, лявата и крайната левица се изправят в ролята на пророци: „Ние ви предупредихме: гържавата е репресивната сила на капитала.“ Същите, които шест месеца по-рано са подчертавали навлизането на радикални елементи в армията или проникването на революционери в целия политически и обществен живот, сега повтарят, че армията е останала „армия на буржоазията“ и че те са го знаели от самото начало...

Очевидно в опит първо да оправдаят своя неизбежен провал, те се възползват от емоцията и шока, предизвикани от гържавния преврат, за да потиснат опитите на някои пролетарии (в Чили и другаде) да извлекат поуки от тези събития. Вместо да покажат какво е направила Обединената платформа и какво не е успяла да направи, тези леви възраждат същата стара политика, придавайки ѝ ляв оттенък. Снимката на Алиенде, гържащ автоматично оръжие по време на преврата, се превръща в символ на лявата демокрация, най-накрая решена да се бори ефективно срещу фашизма. Гласуването е добро, но не е достатъчно:

необходими са и оръжия – това е урокът, който левицата извлича от Чили. Самата смърт на Алиенде, достатъчно „физическо“ доказателство за провала на демокрацията, се маскира като доказателство за неговата воля за борба.

„Е, ако в хода на събитията техните интереси се окажат безинтересни, а силата им – безсилна, тогава вината е или на зловредните софисти, които са разделили неделимия народ на различни враждуващи лагери, или армията е била прекалено огрубена и заслепена, за да разбере, че чистите цели на демокрацията са най-доброто за самата нея. ... Във всеки случай, демократът излиза от най-позорното поражение точно толкова непорочен, колкото е бил невинен, когато е влязъл в него.“ (Маркс)¹¹

Що се отнася до разследването на същността на Обединената платформа, на същността на тази прочута борба (един ден с бюлетини, на следващия – с куршуми), с една дума на същността на капитализма, комунизма и гържавата – е, това е друга тема – лукс, който човек не може да си позволи, когато „фашизмът атакува“. Човек би могъл да попита и защо индустриалните „кордони“ едвам са се мръзнали. Но сега е време за обединение: поражението обединява антифашистите дори по-сигурно от победата. Обратно, що се отнася до ситуацията в Португалия, трябва да се избягва всякаква критика под претекст, че не се прави нищо, което да попречи на „движението“. Всъщност една от първите декларации на португалските троцкисти след 25 април 1974 г. е да осъдят „ултралевите“, които не искат да изграт изграта на демокрацията.

Накратко, международната крайна левица се обединява, за да попречи на разгадаването на събитията в Чили, с цел да отдалечи още повече пролетариата от комунистическата перспектива. По този начин левицата подготвя завръщането на чилийската демокрация в деня, когато капиталът отново се нуждае от нея.

¹¹ Маркс. „Осемнадесети брюмер на Луи Бонапарт“, с. 54 от английското издание.

V. Португалия

Макар и да остава отворен за нови развития, случаят с Португалия представлява неразрешима загадка само за онези (които са най-многобройни), които не знаят какво е революция. Дори искрените, но объркани революционери остават в недоумение пред разпадането на едно движение, което им се е струвало толкова значимо само преди няколко месеца. Това неразбиране се дължи на объркване. Португалия показва на какво е способен пролетариатът, като още веднъж доказва, че капиталът трябва да го вземе под внимание. Пролетарското действие може и да не е двигател на историята, но на политическо и социално равнище то представлява крайъгълния камък на еволюцията на всяка съвременна капиталистическа страна. Въпреки това, това нахлуване на историческата сцена не е автоматично синоним на революционен прогрес. Да смесваш двете неща теоретично означава да объркваш революцията с нейната противоположност. Да се говори за португалската революция означава да се обърка революцията с реорганизация на капитала. Докато пролетариатът остава в икономическите и политическите граници на капитализма, не само основата на обществото остава непроменена, но дори и постигнатите реформи (политически свободи и икономически искания) са обречени на мимолетно съществуване. Всичко, което капиталът отстъпва под натиска на работническата класа, може да бъде отнето обратно – изцяло или частично – веднага щом този натиск отслабне: всяко движение се обрича на провал, ако се ограничава до натиск върху капитализма. Докато пролетариатът действа по този начин, той просто си удря главата в стената.

Португалската диктатура вече не е била подходяща форма за развитието на националния капитал, както се вижда от неспособността ѝ да реши колониалния въпрос. Далеч от това да обогатяват метрополията, колониите я дестабилизируют. За щастие, готова да се бори срещу „фашизма“ застава... армията. Като единствена организирана сила в страната, само армията е могла да иницира промяна; а дали е щяла да я осъществи успешно – това е друг въпрос. Действайки по навик, заслепени от ролята си и претенциите си за власт в рамките на капитала, левницата и крайната левица откриват у армията дълбока подбивна сила. Докато преди са виждали офицерите само като колониални изтезатели, сега

виждат Народна армия. С помощта на социологията те демонстрират народния произход и стремежите на военните лидери, които уж ги приближавали до социализма. Остава да се култивират добрите намерения на тези офицери, които, както ни казват, искат само да бъдат просветени от „марксистите“. От Социалистическата партия до най-крайните леви, целият свят се заговаря да скрие простия факт, че капиталистическата държава не е изчезнала и че армията остава нейният основен инструмент.

Тъй като някои постове в държавния апарат са били предоставени на активисти от работническата класа, ни казват, че държавата е променила своята функция. Тъй като се изразява на популистки език, армията се смята за съюзник на работниците. Тъй като цари относителна свобода на словото, „работническата демокрация“ (основата на социализма, както всички знаят) се счита за добре утвърдена. Разбира се, има редица предупредителни сигнали и прояви на власт, при които държавата показва старата си същност. И отново левицата и крайната левица стигат до заключението, че е необходимо да се упражни още по-голям натиск върху държавата, но без да я атакуват, от страх да не изграт по свирката на „десните“. Въпреки това те изпълняват точно програмата на десните и по този начин добавят нещо, на което десните обикновено са неспособни: интегрирането на масите. Отварянето на държавата към влияния „от ляво“ не означава нейното отмиране, а по-скоро нейното укрепване. Левицата поставя народната идеология и ентусиазма на работниците в услуга на изграждането на португалския национален капитализъм.

Съюзът между левицата и армията е нестабилен. Левицата осигурява масите, а армията – стабилността, гарантирана от заплахата на оръжията ѝ. На ПКП (Португалската комунистическа партия) и ПСП (Португалската социалистическа партия) е било необходимо да контролират внимателно масите. За да го направят, те е трябвало да предоставят материални привилегии, които са опасни за един слаб капитализъм. Оттук произтичат противоречията и поредицата от политически прегрупирания. „Работническите“ организации са способни да доминират над работниците, но не и да осигурят на капитала необходимите му печалби. Затова е било необходимо да се разреши противоречието и да се възстанови дисциплината. Така наречената

революция е послужила за изтощаване на най-решителните, за обезкуражаване на останалите и за изолиране, а всъщност и за репресиране на революционерите. След това гържавата се намесва брутално, демонстрирайки убедително, че никога не е изчезвала. Онези, които се опитват да превземат гържавата отвътре, успяват само да я подкрепят в критичен момент. Революционно движение в Португалия не е възможно, а зависи от по-широк контекст и във всеки случай ще бъде възможно само на други основи, различни от капиталистическо-демократичното движение от април 1974 г.

Работническата борба, дори и за реформистки цели, създава затруднения на капитала и освен това представлява необходимия опит, чрез който пролетариатът да се подготви за революцията. Борбата подготвя бъдещето: но тази подготовка може да поведе в две посоки – нищо не става от само себе си – тя може с еднаква лекота както да задуши, така и да укрепи комунистическото движение. При тези условия не е достатъчно да се настоява за „автономията“ на работническите действия. Автономията не е по-революционен принцип от „планирането“ от страна на малцинство. Революцията не настоява повече за демокрация, отколкото за диктатура.

Само чрез предприемането на определени мерки пролетариатът може да запази контрола над борбата. Ако се ограничи до реформистки действия, рано или късно борбата ще излезе извън неговия контрол и ще бъде поета от специализиран орган от синдикален тип, който може да се нарича профсъюз или „комитет на базовите организации“. Автономията сама по себе си не е революционна добродетел. Всяка форма на организация зависи от съдържанието на целта, за която е създадена. Акцентът не може да се поставя върху самостоятелната дейност на работниците, а върху комунистическата перспектива, чиято реализация е единственото, което ефективно позволява на действията на работническата класа да не попаднат под ръководството на традиционните партии и синдикати. Съдържанието на действието е определящият критерий: революцията не е просто въпрос за това, което иска „мнозинството“. Да се дава приоритет на работническата автономия води до задънена улица.

Работническият подход понякога е здравословна реакция, но неизбежно води до катастрофални последици, когато се превърне в самоцел. Той има склонност да изтрива от съзнанието решаващите задачи на революцията. В името на „демократията“ на работниците той ограничава пролетариата в рамките на капиталистическото предприятие с неговите производствени проблеми (без да визуализира революцията като унищожаване на предприятието като такова). И той мистифицира проблема за гържавата. В най-добрия случай преоткрива „революционния синдикализъм“.

VI. Испания: Война или революция?

Навсякъде демокрацията капитулира пред диктатурата. По-точно, тя я посреща с отворени обятия. А Испания? Далеч от това да представлява щастливото изключение, Испания представлява крайния случай на въоръжена конфронтация между демокрацията и фашизма, без да се променя същността на борбата: винаги става дума за две форми на капиталистическо развитие, които се противопоставят, две политически форми на капиталистическата гържава, две гържавни системи, които спорят за легитимността на законната и нормална капиталистическа гържава в една страна. Нещо повече, конфронтацията е насилствена само защото работниците са се изправили срещу фашизма. Сложността на войната в Испания произтича от този двоен аспект: гражданска война (пролетариат срещу капитал), която се трансформира в капиталистическа война (пролетариите подкрепят съпернически си капиталистически гържавни структури и в двата лагера).

След като е дала всички възможности на „бунтовниците“ да се подготвят, Републиката е щяла да преговаря и/или да се подчини, когато пролетариите се надигат срещу фашисткия гържавен преврат, предотвратявайки успеха му в половината страна. Испанската война не би била се разгърнала без това автентично пролетарско въстание (то е нещо повече от спонтанен изблик). Но само това не е достатъчно, за да характеризира цялата Испанска война и последвалите събития. То определя само първия момент от борбата, който ефективно е пролетарско въстание. След като побеждават фашистите в голям брой градове, работниците гържат властта. Такава е ситуацията непосредствено след тяхното въстание. Но какво правят те с тази власт? Връщат ли я на Републиканската гържава, или я използват, за да продължат напред в посоката на комунизма? Те се доверяват на законното правителство, т.е. на съществуващата, капиталистическа гържава. Всички техни последващи действия се извършват под ръководството на тази гържава. Това е централната точка. От това следва, че във въоръжената си борба срещу Франко и в социално-икономическите си трансформации цялото движение на испанските пролетарии се поставя изцяло в рамките на капиталистическата гържава и може да бъде само капиталистическо по природа. Вярно е, че се

случват опити да се отиде по-далеч в социалната сфера (ще говорим за това по-нататък); но тези опити остават хипотетични, докато капиталистическата гържава се запазва. Разрушаването на гържавата е необходимото (но не и достатъчно) условие за комунистическата революция. В Испания реалната власт се упражнява от гържавата, а не от организации, синдикати, колективи, комитети и т.н. Доказателство за това е, че могъщата CNT (Confederación Nacional del Trabajo – Национална конфедерация на труда) е трябвало да се подчини на Испанската комунистическа партия (много слаба преди юли 1936 г.). Човек може да провери това чрез простия факт, че гържавата е била в състояние да използва властта си брутално, когато се е налагало (май 1937 г.). Няма революция без разрушаване на гържавата. Тази „очевидна“ марксистка истина, забравена от 99% от „марксистите“, изплува още веднъж от испанската трагедия.

„Една от особеностите на революциите е, че точно когато народът изглежда на път да направи голям скок и да отвори нова ера, той се оставя да бъде управляван от заблудите на миналото и предава цялата власт и влияние, които така скъпо е спечелил, в ръцете на хора, които представляват или се предполага, че представляват народното движение на отминала епоха.“ (Маркс)¹²

Не можем да сравняваме въоръжените работнически „колони“ от втората половина на 1936 г. с тяхната последваща милитаризация и свеждане до нивото на органи на буржоазната армия. Значителна разлика разделя тези две фази, но не в смисъл, че нереволуционна фаза следва революционната фаза: първо има фаза на задушаване на революционното пробуждане, по време на която работническото движение разполага с известна автономия, известен ентусиазъм, всъщност комунистически облик, добре описан от Оруел.¹³ След това тази фаза, повърхностно революционна, но всъщност създаваща условията за класическа антипролетарска война, отстъпва естествено на това, което е подготвила.

Колоните напускат Барселона, за да се борят с фашизма в други градове, главно в Сарагоса. Ако се предположи, че те са се опитвали да

¹² Маркс и Енгелс. Събрани съчинения, том 13, Лондон (1980), с. 340.

¹³ Джордж Оруел. „Почит към Каталония“, Лондон (1938).

разпространяят революцията отвъд републиканските зони, е щяло да бъде необходимо да революционизират тези републикански зони, било то предварително или едновременно.¹⁴ Дурути знае, че държавата не е била разрушена, но той пренебрегва този факт. По време на похода неговата колона, съставена от 70% анархисти, настоява за колективизация. Милицията помага на селяните и ги учи на революционни идеи. Но „ние имаме само една цел: да унищожим фашистите“. Дурути го казва добре: „нашата милиция никога няма да защитава буржоазията, тя просто не я атакува“. Две седмици преди смъртта си (21 ноември 1936 г.) той заявява:

„Една-единствена мисъл, една-единствена цел... да унищожим фашизма... В настоящия момент никой не се интересува от увеличаване на заплатите или намаляване на работното време... да се жертваш, да работиш колкото е необходимо... трябва да формираме солиден гранитен блок. Моментът е настъпил синдикатите и политическите организации да свършат с врага веднъж завинаги. В тила са необходими административни умения... След като тази война приключи, нека не провокираме чрез нашата некомпетентност друга гражданска война помежду ни... За да се противопоставим на фашистката тирания, трябва да представим единна сила: трябва да съществува само една-единствена организация, с една-единствена дисциплина.“

Волята за борба никога не може да служи като заместител на революционната борба. Освен това политическото насилие лесно се адаптира към капиталистически цели (както доказва и тероризмът в последно време). Очарованието от „въоръжената борба“ бързо се обръща срещу пролетариите, веднага щом те насочат ударите си изключително срещу определена форма на държавата, а не срещу самата държава.

При различни условия военната еволюция на антифашисткия лагер (въстание, последвано от милици, накрая редовна армия) напомня антлинаполеоновата партизанска война, описана от Маркс:

„Сравнявайки трите периода на партизанската война с политическата история на Испания, се открива, че те представляват съответните степени, до които контрареволуционният дух на правителството е успял да охладя духа на народа. Започвайки с надигането на цели населения, партизанската

¹⁴ Абел Пас. „Дурути: Въоръженият народ“, Монреал (1976).

*война впоследствие се води от отряди, за които цели области формират резерва, и завършва с фрайкорс, постоянно на ръба да се превърнат в бандити или да потънат до нивото на постоянни полкове.*¹⁵

Условията не могат да бъдат съпоставяни, но през 1936 г. както и през 1808 г., военната еволюция не може да бъде обяснена само с „технически“ съображения, свързани с военното изкуство: трябва също да се вземе предвид съотношението на политическите и социалните сили и неговото изменение в антиреволюционен смисъл. Нека отбележим, че „колониите“ от 1936 г. дори не успяват да водят партизанска война и се забавят пред Сарагоса. Компромисът, споменат от Дурути по-горе – необходимостта от единство на всяка цена – може да даде победа първо на Републиканската държава (над пролетариата), а след това на Франко (над Републиканската държава).

В Испания със сигурност е имало начало на революция, но тя се е провалила веднага щом пролетариите са се доверили на съществуващата държава. Едва ли има значение какви са били техните намерения. Дори ако голямото мнозинство от пролетариите, които са били готови да се борят срещу Франко под ръководството на държавата, може да са предпочитали въпреки всичко да задържат реалната власт и да са подкрепяли държавата само от удобство, определящият фактор е тяхното действие, а не тяхното намерение. След като се организират, за да победят държавния преврат, след като дават началото на автономна военна структура (милициите), работниците се съгласяват да се поставят под ръководството на коалиция от „работнически организации“ (в по-голямата си част открито контрареволюционни), която приема авторитета на законната държава. Сигурно е, че поне някои от пролетариите са се надявали да запазят реалната власт (която те ефективно са завоювали, макар и само за кратко време), оставяйки на официалната държава само илюзия за власт. Това е истинска грешка, за която те плащат скъпо.

Някои критици на предходния анализ са съгласни с нашия разказ за Испанската война, но настояват, че ситуацията е оставала „отворена“ и е могла да се развие. Следователно било необходимо да се подкрепи автономното движение на испанските пролетарии (поне до май 1937 г.),

¹⁵ Маркс и Енгелс. Събрани съчинения, том 13, Лондон (1980), с. 422.

дори ако това движение си е гало форми, твърде неадекватни за истинската ситуация. Развивало се е и е било необходимо да се допринесе за неговото узряване. На което отговорът е, че, напротив, автономното движение на пролетариата бързо изчезва, погълнато от структурата на държавата, която не се бави да задуши всяка радикална тенденция. Това става видимо за всички към средата на 1937 г., но „кървавите дни на Барселона“ служат само за да разкрият реалността, която съществува от края на юли 1936 г.: ефективната власт е преминала от ръцете на работниците в ръцете на капиталистическата държава. Нека добавим за онези, които отъждествяват фашизма и буржоазната диктатура, че републиканското правителство използва „фашистки методи“ срещу работниците. Разбира се, броят на жертвите е много по-малък в сравнение с репресиите на Франко, но това е свързано с различната функция на двете репресии, демократичната и фашистката. Елементарно разделение на труда: целевата група на републиканското правителство е много по-малка (неконтролируеми елементи, POUM [Partido Obrero de Unificación Marxista – Работническа партия за марксистко обединение], левицата на CNT).

VII. Октомври 1917 г. и Юли 1936 г.

Очевидно е, че една революция не се развива за един ден. Винаги има объркано и многообразно движение. Целият въпрос е в способността на революционното движение да действа по все по-ясен начин и да върви необратимо напред. Сравнението – често правено зле – между Русия и Испания показва това добре. Между февруари и октомври 1917 г. съветите представляват власт, успоредна на тази на държавата. Доста дълго време те подкрепят законната държава и следователно изобщо не действат по революционен начин. Дори би могло да се каже, че съветите са контрареволуционни. Но това не означава, че те са били постоянно по този начин – всъщност те са арена на дълга и ожесточена борба между революционното течение (представяно особено, но не само, от болшевиките) и различните помирители. Едва в края на тази борба съветите заемат позицията в опозиция на държавата.¹⁶ Би било абсурдно за един комунист да каже през февруари 1917 г.: тези съвети не действат по революционен начин, аз ще ги заклеймя и ще се боря срещу тях. Защото съветите не са били стабилизираны тогава. Конфликтът, който оживява съветите в продължение на месеци, не е борба на идеи, а отражение на антагонизъм на истински интереси.

„Интересите – а не принципите – ще задвижат революцията. Всъщност именно от интересите – и само от тях – се развиват принципите; което ще рече, че революцията ще бъде не само политическа, но и социална.“
(Маркс)¹⁷

Руските работници и селяни искат мир, земя и демократични реформи, които правителството не е склонно да предостави. Този антагонизъм обяснява нарастващата враждебност, водеща до конфронтация, която разделя правителството от масите. Нещо повече, по-ранните класови борби са били довели до формирането на революционно малцинство, знаещо повече или по-малко (вж. колебанията на болшевишкото ръководство след февруари) какво иска и което се

¹⁶ Оскар Анвайлер. „Съветите: Руските работнически, селски и войнишки съвети 1905–1921“, Ню Йорк (1974).

¹⁷ Маркс и Енгелс, „Военни писания“, френско издание (1970), с. 143.

организира за тези цели, като поема исканията на масите, за да ги използва срещу правителството. През април 1917 г. Ленин казва:

„Да се говори за гражданска война, преди хората да са стигнали до осъзнаването на необходимостта от нея, означава несъмнено да се изпадне в бланкизъм. ... Войниците, а не капиталистите, са тези, които сега имат оръдията и пушките; капиталистите получават това, което искат сега, не чрез сила, а чрез измама, и да се крещи за насилие сега е безсмислено... Засега ние оттегляме този лозунг, но само засега.“¹⁸

Веднага щом мнозинството в съветите се измества (през септември), Ленин призовава за въоръжено завземане на властта...

Нищо подобно не се случва в Испания. Въпреки своята честота и насилие, поредицата от конфронтации, които се състоят след Първата световна война, не служат за обединяването на пролетариите като класа. Ограничени до насилствена борба поради репресиите над реформисткото движение, те се борят непрекъснато, но не успяват да концентрират ударите си срещу врага. В този смисъл в Испания не е имало революционна „партия“. Не защото някое революционно малцинство не е успяло да се организира: това би означавало да се гледа на проблема по погрешния начин. По-скоро защото борбите, колкото и яростни да са били, не са довели до ясна класова опозиция между пролетариата и капитала. Да се говори за „партия“ има смисъл само ако я разбираме като организация на комунистическото движение. Но това движение винаги е било твърде слабо, твърде разпръснато (не географски, а защото не успява да съсредоточи силите си); то не атакува сърцето на врага; то не се освобождава от опеката на CNT, организация по същество реформистка, каквато всички синдикални организации са обречени да станат, въпреки натиска на радикалните активисти; накратко, това движение не се организира по комунистически начин, защото не действа по комунистически начин. Испанският пример демонстрира, че интензивността на класовата борба – безспорна в Испания – не води автоматично до комунистическо действие, а оттам и до революционната партия, която да поддържа действието. Испанските пролетарии никога не са се колебаели да жертват живота си (понякога безцелно), но никога не са преодолели бариерата, която ги е отделяла от

¹⁸ В.И. Ленин. Събрани съчинения, том 24, Москва (1964), с. 236.

атаката срещу капитала (гържавата, стоково-паричната икономическа система). Те вземат оръжие, поемат спонтанни инициативи (либертарни комуни преди 1936 г., колективизации след това), но не отиват по-далеч. Много бързо те отстъпват контрола над милициите на Централния комитет на милициите. Нито този орган, нито който и да е друг орган, който се появява по този начин в Испания, може да бъде сравняван с руските съвети. „Двойствената позиция на ЦК на милициите“, едновременно „важен придатък на каталонското правителство“ и „нещо като координационен комитет за различните антифашистки военни организации“, предполага неговото интегриране в гържавата, защото той е уязвим от онези организации, които спорят за (капиталистическата) гържавна власт.¹⁹

В Русия има борба между радикалното малцинство, което е организирано и способно да формулира революционната перспектива, и мнозинството в съветите. В Испания радикалните елементи, каквото и да са вярвали, приемат позицията на мнозинството: Дурути се втурва да се бори срещу Франко, оставяйки гържавата непокътната зад гърба си. Когато радикалите все пак се противопоставят на гържавата, те не се стремят да унищожат „работническите“ организации, които ги „предават“ (включително CNT и POUM). Съществената разлика, причината да няма „испански октомври“, е отсъствието в Испания на истинско противоречие на интереси между пролетариите и гържавата. „Обективно“ пролетариатът и капиталът са в опозиция, но тази опозиция съществува на ниво принципи, което тук не отговаря на реалността. В своето социално движение испанският пролетариат не е бил принуден да се изправи като блок срещу капитала и гържавата. В Испания не е имало горещи искания – искания, усещани като абсолютно необходими, които биха могли да принудят работниците да атакуват гържавата, за да ги получат (както в Русия, където има за мир, земя и т.н.). Тази неантагонистична ситуация е свързана с отсъствието на „партия“ – отсъствие, което тежи върху събитията, предотвратявайки узряването на антагонизма и избухването му по-късно. В сравнение с нестабилността в Русия между февруари и октомври, Испания се представя като ситуация на път към нормализация от началото на

¹⁹ К. Семпрун-Маура. „Революцията и контрареволюцията в Каталония“, френско издание (1974), с. 53–60.

август 1936 г. Ако армията на руската държава се разпада след февруари 1917 г., тази на испанската държава се възстановява след юли 1936 г., макар и в нова, „народна“ форма.

VIII. Парижката комуна

Едно сравнение (сред много други) изисква внимание и ни принуждава да критикуваме обичайния марксистки възглед, който се оказва този на самия Маркс. След Парижката комуна Маркс извежда своя прочут урок: „работническата класа не може просто да овладее готовата държавна машина и да я задвижи за свои собствени цели.“²⁰ Но Маркс не успява да установи ясно разграничението между въстаническото движение, датиращо от 18 март 1871 г., и неговата по-късна трансформация, завършваща с избирането на „Комуната“ на 26 март. Формулата „Парижка комуна“ включва и двете и прикрива еволюцията. Първоначалното движение със сигурност е революционно, въпреки своята обърканост, и разширява социалните борби от времето на империята. Но впоследствие това движение става склонно да си придобие политическа структура и капиталистическо социално съдържание. Същност избраната Комуна променя само външните форми на буржоазната демокрация. Ако бюрокрацията и постоянната армия са се били превърнали в характерни черти на капиталистическата държава, те все още не са съставлявали нейната същност. Маркс отбелязва, че:

„Комуната превърна този лозунг на буржоазните революции – евтино правителство – в реалност, като унищожил двата най-големи източника на разходи: постоянната армия и държавната бюрокрация.“²¹

Както е добре известно, избраната Комуна е до голяма степен доминирана от буржоазни републиканци. Комунистите, предпазливи и малобройни, преди това са били принудени да се изразяват в републиканската преса – толкова слаба е била тяхната собствена организация – и не са имали голяма тежест в живота на избраната Комуна. Що се отнася до програмата на Комуната – това е решаващият критерий – ние знаем, че тя предвещава единствено тази на Третата република. Дори и без никакъв макиавелизъм от страна на буржоазията, войната на Париж срещу Версай (много зле водена, и то не случайно) служи за източване на революционното съдържание и за насочване на първоначалното движение към чисто военна дейност. Любопитно е да се

²⁰ Маркс и Енгелс. „Съчинения за Парижката комуна“, Ню Йорк (1971), с. 70.

²¹ Пак там, с. 75–76.

отбележи, че Маркс определя правителствената форма на Комуната преди всичко чрез нейния начин на функциониране, а не чрез това, което тя всъщност е правила. Тя наистина е била „истинското представителство на всички здрави елементи на френското общество и следователно истинското национално правителство“ – но капиталистическо правителство, а не изобщо „работническо правителство“.²² Тук няма да можем да изследваме защо Маркс заема такава противоречива позиция (поне публично пред Първия интернационал, тъй като той се изказва по-критично в частен план).²³ Във всеки случай механизмът за задушаване на революционното движение прилича на този от 1936 г. Както през 1871 г., Испанската република използва като пушечно месо испанските и чуждестранните радикални елементи (естествено онези, които са най-склонни да унищожат фашизма), без самата тя да се бори сериозно, без да използва всички ресурси, с които разполага. При липсата на класов анализ на тази власт (както в примера от 1871 г.) тези факти изглеждат като „грешки“, дори „предателства“, но никога като логично следствие.

²² Пак там, с. 80.

²³ Сол К. Падоуър, изд. „Писмата на Карл Маркс“, (1979), с. 333–335.

IX. Мексико

Възможен е и друг паралел. По време на мексиканската буржоазна революция по-голямата част от организираната работническа класа е била за известно време асоциирана с демократичната и прогресивна държава, за да тласне буржоазията напред и да осигури собствените си интереси като наемни работници в рамките на капитала. „Червените батальони“ от 1915–1916 г. представляват военния съюз между синдикалното движение и държавата, оглавявана по това време от Каранса. Основана през 1912 г., Casa del Obrero Mundial (Дом на световния работник) решава да „суспендира професионалната синдикална организация“ и да се бори редом с републиканската държава срещу „буржоазията и нейните непосредствени съюзници – професионалните военни и духовенството“. Една част от работническото движение отказва и яростно се противопоставя на СОМ и на нейния съюзник – държавата. СОМ „се опитва да синдикализира всички типове работници в конституционалистките зони с подкрепата на армията“. Червените батальони се борят едновременно срещу другите политически сили, стремящи се да контролират капиталистическата държава („реакционери“), и срещу бунтуващите се селяни и радикални работници.²⁴

Любопитно е да се отбележи, че тези батальони се организират според занаятите или занаята (типографи, железничари и т.н.). В Испанската война някои от милициите също носят имена на занаяти. Подобно на това през 1832 г. въстанието в Лион среща текстилните работници организирани в групи според йерархията на труда: работниците са строени в цехови групи, командвани от майстори. По такъв начин наемните работници се надигат на оръжие именно като наемни работници, за да защитят съществуващата система на труда срещу „посегателствата“ (Маркс) на капитала. Една разлика по вид разделя бунта от 1832 г., насочен срещу държавата, от мексиканския и испанския пример, където организираните работници подкрепят държавата. Но въпросът е да се разбере устойчивостта на работническата борба на основата на организацията на труда като такъв. Независимо дали се интегрира или не в държавата, такава борба е

²⁴ А. Нунес. „Революциите в Мексико“, френско издание (1975), с. 101–102.

обречена на провал – или чрез абсорбиране в държавата, или чрез репресия под властта ѝ. Комунистическото движение може да победи само ако пролетариите надхвърлят елементарното въстание (дори въоръжено), което не атакува самия наеман труд. Наемните работници могат да водят въоръжената борба само като се унищожат като наемни работници.

Х. Империалистическа Война

За да има революция, необходимо е да има поне начало на атака срещу корените на обществото: държавата и икономическата организация. Това е, което се случва в Русия от февруари 1917 г. и се ускорява малко по малко... Не може да се говори за такова начало в Испания, където пролетариите се подчиняват на държавата. От самото начало всичко, което те правят (военна борба срещу Франко, социални трансформации), се извършва под егидата на капитала. Най-доброто доказателство за това е бързото развитие на онези дейности, които антифашистите от левицата са неспособни да обяснят. Военната борба бързо се обръща към държавнически буржоазни методи, които са приети от крайната левица под предлог ефективност (и които почти винаги се оказват неефективни). Демократичната държава не може да води въоръжена борба срещу фашизма повече, отколкото може да му попречи да дойде на власт по мирен път. Съвършено нормално е една буржоазна републиканска държава да отхвърля използването на методи на социална борба, необходими за деморализиране на врага, и вместо това да се примирява с традиционна окопна война, в която тя няма никакъв шанс срещу модерна армия, по-добре екипирана и обучена за този тип бой. Що се отнася до социализациите и колективизациите, на тях също им липсва движещата сила на комунизма, особено защото неразрушаването на държавата им пречи да организират анти-стокова икономика на равнището на цялото общество и ги изолира в поредица от несигурни локални общности, лишени от общо действие. Държавата скоро възстановява своята власт. Следователно в Испания след август 1936 г. не е имало революция или дори начало на такава. Напротив, движението към революция е все повече възпрепятствано и неговото подновяване става все по-невероятно. Поразително е да се отбележи, че през май 1937 г. пролетариите отново се стягат, за да се противопоставят на държавата (този път на демократичната държава) чрез въоръжено въстание, но не успяват да удължат битката до точката на разрыв с държавата. След като са се подчинили на законната държава през 1936 г., пролетариите са в състояние да разклатят основите на тази държава през май 1937 г., само за да отстъпят пред „представителните“ организации, които ги призовават да захвърлят оръжието. Пролетариите се изправят срещу

гържавата, но не я разрушават. Те приемат позивите за умереност на РОУМ и CNT: дори радикалната група „Приятели на Дурути“ не призовава за унищожаване на тези контрареволуционни организации.

Можем да говорим за война в Испания, но не и за революция. Основната функция на тази война е да разреши един капиталистически проблем: изграждането на легитимна гържава в Испания, която да развива своя национален капитал по възможно най-ефективния начин, като същевременно интегрира пролетариата. Погледнато от този ъгъл, анализите на социологическия състав на двете противопоставящи се армии са до голяма степен без значение, също както онези анализи, които измерват „пролетарския“ характер на една партия по процента на работниците сред нейните членове. Такива факти са съвсем реални и трябва да бъдат взети предвид, но са второстепенни в сравнение със социалната функция на това, което се опитваме да разберем. Една партия с членове работници, която подкрепя капитализма, е контрареволуционна. Испанската републиканска армия, която включва несъмнено голям брой работници, но се бори за капиталистически цели, не е по-революционна от армията на Франко.

Формулата „империалистическа война“, приложена към този конфликт, ще шокира онези, които асоциират империализма с борбата за икономическо господство, чисто и просто. Но истинската цел на империалистическите войни от 1914–1918 г. до наши дни е да разрешат както икономическите, така и социалните противоречия на капитала, елиминирайки потенциалната тенденция към комунистическото движение. Едва ли има значение, че в Испания войната не е била пряко свързана с борба за пазари. Войната служи за поляризиране на пролетариите от целия свят – както в страните с фашистки, така и в тези с демократичен режим – около опозицията фашизъм/антифашизъм. Така е подготвен Свещеният съюз от 1939–1945 г. Икономическите и стратегическите мотиви обаче не липсват. Необходимо е за противопоставящите се лагери, които все още не са добре очертани, да си спечелят съюзници или да създадат доброжелателни неутрални връзки, както и да проверят солидността на съюзите. Също така е съвсем нормално Испания да не участва във Втората световна война. Испания не е имала нужда да го прави, след като е разрешила собствения си социален проблем чрез двойното смазване (демократично и фашистко) на

пролетариите в собствената си война; нейният икономически проблем е решен от победата на консервативните капиталистически сили, които пристъпват към ограничаване на развитието на производителните сили, за да избегнат социален взрив. Но отново, противно на всяка идеология, този антикапиталистически, „феодален“ фашизъм започва да развива испанската икономик а през шейсетте години, въпреки самия себе си.